

Toto vše směřuje k tomu, připojovat vždy při údajích látkových číselných hodnot i správné rozměry použitých jednotek. Nežádka lze totiž nalézt v dnešní technické literatuře jako rozměr měrného elektrického odporu, definovaného v praxi jako odpor krychle o délce strany 1 cm a udávaný obvykle v jednotkách Ωcm , údaj jako Ω/cm^3 nebo $\Omega/\text{cm}^2/\text{cm}$, ačkoli správný údaj jednotky je ovšem $\Omega\text{cm}^2/\text{cm}$ nebo Ωcm . Správné udané rozměry jednotek usnadňují též kontrolu výpočtů a zmenšují tak nebezpečí, že se konstanty dosadí v nesprávné soustavě jednotek.

Zvláštní důraz se klade na jednotné, bezvadné a podle možnosti již zavedené pojmenování jednotlivých v knize definovaných pojmů. Pokud zde již existovaly státní nebo poloúřední normy, je samozřejmé, že jich bylo použito. Při pojmech, které vznikly v novějších pracích nebo z problémů, o nichž se dnes ještě diskutuje, a při nichž snaha po vytvoření nových názvů se strany technologů není dosud nikterak omezena, snažil jsem se používat pojmenování nejsrozumitelnějšího nebo při stejné srozumitelnosti pojmenování nejstaršího. Jen v jednotlivých případech jsou položeny vedle sebe dvě obvykle používaná pojmenování. Při dalším rozvoji zde bude pravděpodobně třeba některých oprav. Jinak bylo právě cílem této práce spojit dobře definované pojmy s jednotným pojmenováním. Bohatství diferencované slovní zásoby má velkou cenu v básnických dílech, v technické literatuře však nikterak nejsou na místě jazykově modifikovaná označení, nebo dokonce individuální tvoření slov, existuje-li již vyhovující a zavedené označení. Porozumění technickým pracím se při nejmenším ztěžuje, používá-li se na př. v německé literatuře pro jediný pojem „elektrická měrná vodivost“ několikerého výrazu, jako „elektrische Leitfähigkeit“, „Leitfähigkeitszahl“, „Leitzahl“, „spezifische Leitung“, „spezifische Leitfähigkeit“, „spezifischer Ohmwert“, „charakteristischer Widerstand“ nebo používá-li se pro pojem „časovaná mez tečení“ v téže literatuře bezvadné české výrazy „Kriechgrad“, „Kriechgeschwindigkeit“, „Dauerstandfestigkeit“, „Zeitstandfestigkeit“.

Považuji za svou povinnost poděkovat četným kolegům a přátelům za povzbuzení a spolupráci, především Dr E. Waldschmidtovi a Dr H. Adamovi.

Zvláštní dík zasluží dále kolektiv překladatelů, kteří pod vedením Ing. Katschera převedli rukopis do češtiny a nelitovali žádné námahy, aby ve spolupráci s četnými českými autoritami stanovili bezvadné české výrazy pro mnohé novější názvy, jež mohou sloužit jako podklad pro pozdější normalisaci.

Ing. Katscher se mimo to na žádost nakladatelství ujal obtížného úkolu vyjádřit rovnice v jednotkách soustavy MKS.

Werner Espe

OBSAH

Předmluva redakce	5
Předmluva autorova	7
I. Mechanické vlastnosti	
1. Hustota, měrná hmota a měrná váha	11
2. Stlačitelnost	19
3. Pružnost a pevnost	22
4. Viskozita	56
5. Tření tuhých těles	66
6. Povrchové napětí	69
7. Adsorpce	72
8. Difuze	76
9. Propustnost	81
10. Rozpustnost a pohlcování	86
II. Tepelné vlastnosti	
11. Tepelná roztažnost	104
12. Tepelná vodivost	109
13. Přestup a prostup tepla	115
14. Skupenství a změny struktury	127
15. Tlak par a plynů	142
16. Měrné teplo, enthalpie a entropie	152
17. Reakční teplo, práce a entropie	163
18. Chemické rovnováhy	177
III. Akustické vlastnosti	
19. Rychlost zvuku	191
20. Absorpce zvuku	195
21. Pohltivost a útlum zvuku	199
IV. Elektrické vlastnosti	
22. Elektrický odpor a vodivost	209
23. Elektrolytická disociace	224
24. Vodivost elektrolytů	237
25. Charakteristické hodnoty galvanických článků	243
26. Vedení proudu v ionizovaných plynech	247
27. Elektrický proud ve vakuu	276
28. Dielektrická konstanta	289
29. Dielektrické ztráty	299
30. Elektrická pevnost izolantů	304
31. Thermoelektrický jev	310
V. Magnetické vlastnosti	
32. Diamagnetismus a paramagnetismus	314
33. Ferromagnetismus	322

VI. Optické vlastnosti	
34. Úhrnná a monochromatická zářivost	355
35. Odrazivost, propustnost a pohltivost světelného a tepelného záření	369
36. Lom světla	378
37. Polarisace světla	390
38. Světelná spektra	399
VII. Vztahy ke krátkovlnným zářením	418
39. Roentgenové záření	430
40. Radioaktivita a nukleární jevy	430
VIII. Dodatek	
41. Důležité údaje o nejmenších částicích hmoty	477
42. Přehled jednotek a jejich přepočítávání	539
43. Abecední seznam základních konstant a jednotek	605
Literatura	621
Rejstřík	644

I. MECHANICKÉ VLASTNOSTI

1. Hustota, měrná hmota a měrná váha

A. Stanovení pojmů

Měrná hmota δ [kg/m^3]_{MKS} látky je dána poměrem její hmoty m [kg]_{MKS} k jejímu objemu V [m^3]_{MKS}

$$\delta = \frac{m}{V} \quad (1)$$

Měrná hmota se také rovná součinu hmoty molekuly a počtu molekul v objemové jednotce (koncentraci). *Měrný objem*

$$v = \frac{1}{\delta} \quad [\text{m}^3/\text{kg}; \text{kg}/\text{m}^3]_{\text{MKS}}$$

je objem 1 kg látky.

Hustotou (používanou zejména pro kapaliny a plyny) nazýváme poměr měrné hmoty látky k měrné hmotě látky porovnávací.

V soustavě jednotek MKS je hustota číselně shodná s měrnou hmotou a udává se [kg/m^3]_{MKS}.

(Střední) *měrná váha* γ [kg^*/m^3]_T¹⁾ je váha tělesa vztahovaná na objemovou jednotku; dříve se též často nazývala „specifickou vahou“.

¹⁾ K rozlišení od „hmotového“ kilogramu [kg]_{MKS} se v technické měrové soustavě používá pro „váhový“ kilogram nebo „silový“ kilogram označení kg^* . Totéž platí souhlasně pro jiné váhové a hmotové jednotky.

V technické soustavě jednotek je totiž jednotkou váhy váhový kilogram, t. j. síla, působící na jednotku hmoty 1 kg při zemském zrychlení $g = 9,807 \text{ m/s}^2$. Váha není tedy prvotní vlastností hmoty a mění se s gravitací v závislosti na zeměpisné poloze měření.

Číselně se sobě rovnají hodnoty pro hmotu a váhu tělesa, vztahují-li se na $g = 9,807 \text{ m/s}^2$. Doporučuje se používat místo pojmu „váha“ vždy přesnějšího pojmu „hmota“; tím se stanou fyzikální vlastnosti látek srozumitelnější.

Dále se doporučuje měřit silové účinky hmot souhlasně s mezinárodně uznanou měrovou soustavou MKS v jednotkách newton (N), při čemž

$$N = \frac{1}{9,81} \text{ kg}^* \doteq \frac{1}{10} \text{ kg}^*$$

Každá váha je tedy v malé míře závislá na místě měření, prakticky se však hodnoty pro měrnou váhu γ [kg^*/m^3]_T rovnají číselným hodnotám měrné hmoty δ [kg/m^3]_{MKS}; právě tak se $1/\gamma$ [m^3/kg^*]_T prakticky rovná měrnému objemu $1/\delta$ [m^3/kg]_{MKS}.